

MYTER OM SIKKERHET

av

professor Terje Aven, Høgskolen i Stavanger

3/12-01

Det er en økt fokus på sikkerhet i vårt samfunn. Det er enighet om at antall ulykker, skader og tap må ned. Men det er en lang vei å gå. For kunnskapen om hva som fremmer sikkerhet er ofte mangelfull - mange rare forestillinger er utbredt. Og det er blant våre ledere at problemet er størst. De har ansvaret for sikkerheten, men vet de hva dette betyr? Mange gjør det tydeligvis ikke. For når ulykken har inntruffet er det ikke uvanlig å høre dem si:

”Sikkerheten antok jeg var fullt ut forsvarlig – hvis ikke ville driften ha vært stanset”.

Denne troen på at enten så har vi sikkerhet eller så har vi det ikke, er svært utbredt. Men den bygger på en misforståelse. Og den er meget alvorlig. Ledere bruker den til å fraskrive seg sitt ansvar. Poenget er nemlig at nesten alle valg ledelsen gjør påvirker sikkerheten, men det finnes ikke absolutte objektive grenser eller kriterier for hva som er god nok sikkerhet. Problemet er at vi ikke kan beskrive sikkerhet etter at ulykkene, skadene og tapene har oppstått, men det må gjøres i forkant, og da er det vurderinger som må gjøres. Disse vurderingene er vurderinger i forhold til usikkerhet om fremtiden, og det er et lederansvar å ta beslutninger under denne usikkerheten. Spørsmålet blir hvilken grad av usikkerhet en kan leve med. Fagfolk som analyserer risiko og sikkerhet kan gi underlag for disse vurderingene, men de kan ikke erstatte lederens ansvar i forhold til å si at en løsning (eller et tiltak) er god nok, eventuelt ikke god nok. I en del tilfeller er det en innarbeidet praksis for hva som er godt nok, men i andre tilfeller, og det er de fleste, står vi ovenfor vanskelige avveininger som skal balansere kostnader og sikkerhet. Vi måler vekt og høyde på personer, men det er en helt annen sak å måle et sikkerhetsnivå. Her er usikkerhetene betydelige større. Hvor mange togulykker vil vi oppleve neste år? Statistikken over hva som har skjedd sier noe, men gir ikke sikre svar på hva som vil skje i fremtiden.

Sikkerhet handler først og fremst om holdninger og motivasjon sies det ofte, med andre ord, det er enkeltmenneskenes væremåte som er aller viktigst for sikkerheten. Igjen, dette bygger på en misforståelse. Og den er meget alvorlig. Enkeltmenneskets væremåte er selvsagt viktig for sikkerheten, men viktigere er de beslutninger som våre ledere tar, som fastlegger det system som de enkelte individer må forholde seg til. Dersom vi bygger en rekke plattformer offshore, der det behandles hydrokarboner under høyt trykk, da er det en stor fare for at et visst antall personer vil omkomme og vi får et ukontrollert utslipp av olje. Vi kan trene opp de personer som skal arbeide på disse plattformene, men rammebetingelsene er i stor grad gitt og det er naivt å tro at en kan helt unngå ulykker, skader og tap. Dette handler ikke om skjebnetro - vi skal selvfølgelig gjøre en innsats for å hindre ulykker, skader og tap, men det blir gal fokus hvis forklaringen på en ulykke er at enkeltindividet ikke har fungert som forutsatt, med andre ord gjort en feil og at han eller hun må straffes for dette. Ansvaret ligger primært hos de som gir rammene, bedriften og staten; ikke enkeltmennesket.

For bedriften og staten er det ”behagelig” å skyve ansvaret over på enkeltmennesket. Det koster nemlig å forebygge ulykker, skader og tap. Det er en misforståelse å tro at sikkerhet ikke koster. Generelt, er ikke sikkerhet lønnsomt, som mange liker å hevde. Det koster å etablere gode rammebetingelser, enten dette gjelder tekniske løsninger og tiltak, eller

organisatoriske og operasjonelle betingelser, som for eksempel en grundig opplæring av de ansatte i bedriften.

Staten forsøker å påvirke våre holdninger og motivasjon, gjennom kampanjer osv. – det koster ikke så mye. Men det er naivt å tro at slike initiativ løser de fundamentale underliggende problemer, knyttet til ulykker, skader og tap i samfunnet. Skal en få gjort noe med disse, må det kraftigere virkemidler til og disse er som regel kostbare. Resultatet blir ofte at lite gjøres, altfor lite vil vel mange si.